

ПЛАНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В ПОСТКРИЗОВИХ УМОВАХ

Анотація. В статті дістало подальшого розвитку поняття «фінансовий потенціал підприємства» як сукупності потенційних фінансових ресурсів і доходів підприємства. Запропоновано механізм фінансового планування нарощення фінансового потенціалу, заснований на комбінації моделі фінансового розділу бізнес-плану, бюджетування, прогнозних фінансових параметрів. На основі трьох факторної моделі проаналізовано вплив різних чинників на рентабельність власного капіталу підприємств машинобудівної промисловості Харківської області в 2004-2010 рр.

Ключові слова: фінансовий потенціал підприємства, планування, методи планування, бізнес-план, бюджет, прогнозні фінансові параметри, модель нарощення фінансового потенціалу.

Постановка проблеми. Аналіз фінансово-економічних результатів суб'єктів реального сектору економіки в сучасних умовах показує, що погіршення в ефективності управління фінансовою діяльністю пов'язане з кризовою ситуацією в країні. Все це зумовлює необхідність комплексного застосування і розвитку сучасного інструментарію системи фінансового управління в посткризових умовах, яка повинна забезпечити безперервний приріст фінансового потенціалу господарюючого суб'єкта або хоча би запобігти його зниженню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління потенціалом підприємства в його широкому розумінні являється предметом досліджень низки вчених, серед яких І. Бритченко, О. Коренков, І. Отенко, Л. Хом'яков, І. Должанський, М. Ращупкіна, та ін., тоді як саме фінансовий потенціал підприємства у якості об'єкту управління вивчають лише незначна кількість вчених, серед яких П. Єгоров, Ю. Сердюк-Копчекчі, П. Комарецька, П. Пузирьова. Недостатньо дослідженими залишаються методичні засади планування фінансового потенціалу підприємств, які могли б стати теоретичним підґрунтям для ефективного управління фінансовим потенціалом, спрямованого на його нарощення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення місця і ролі фінансового потенціалу в посткризових умовах.

Під час проведеного дослідження для реалізації мети вирішувались такі завдання: визначення сутності фінансового потенціалу підприємства, опрацювання механізму планування його нарощення та аналіз впливу різних чинників на формування фінансового потенціалу за допомогою економіко-математичних моделей.

Виклад основного матеріалу. При гострій нестачі власних доходів для розвитку, позикові джерела інвестування залишаються важкодоступними основній масі підприємств. З огляду на це, у посткризових умовах важливою особливістю формування фінансового потенціалу і системи стратегічного фінансового планування стає механізм адаптації планів підприємства до змінних зовнішніх умов розвитку. З огляду на це, побудова ефективної системи планування фінансового потенціалу підприємств реального сектору економіки набуває на сьогоднішній день особливої актуальності.

Зі всього різноманіття останніх публікацій, присвячених проблемам оцінки потенціалу підприємства має сенс виділити підхід, запропонований Г. Мерзлікіною і Л. Шаховською, згідно з яким до наочних складових потенціалу промислового підприємства відносяться ринковий, виробничий та фінансовий потенціал [3]. Втім, на наш погляд, дискусійним є виділення в окремий вид ринкового потенціалу. В умовах ринкового господарства всі складові потенціалу підприємства підпорядковані законам ринку. Таким чином, недоцільно штучно відривати ринкові можливості від виробничих і фінансових можливостей підприємства як теоретично, так і практично.

Основу економічного потенціалу підприємства складають економічні ресурси – земля, праця, капітал. Тому основна складова економічного потенціалу – ресурсна. Від неї походять всі інші елементи економічного потенціалу – виробничий і фінансовий. Процес виробництва товарів, створення і реалізації вартості в грошовій формі здійснюється в результаті взаємодії економічних ресурсів по факторах виробництва.

Таким чином, іманентними складовими економічного потенціалу виступають наступні елементи, що відображають відповідний етап взаємодії ресурсів (чинників виробництва):

- ресурсний потенціал (по економічних ресурсах);
- виробничий потенціал (по факторах виробництва);
- фінансовий потенціал (по доходах).

Ю. Сердюк-Копчекчі вважає, що здатність до розвитку промислових підприємств ототожнюється з поняттями виробничий, економічний, інноваційний, трудовий, інтелектуальний, техніко-технологічний і багатьма іншими потенціалами. У свою чергу, зі сталим їхнім розвитком слід ототожнювати поняття фінансовий потенціал, оскільки всі перераховані вище потенціали являють собою сукупність наявних у промислових підприємств можливостей по використанню сконцентрованих ресурсів, що вказує на наявність у них статичного характеру. Для приведення цих ресурсів у динамічний стан необхідна рушійна сила - фінансовий потенціал, який представляє собою сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у промислово-господарській діяльності та характеризуються можливістю їх залучення для фінансування як майбутньої діяльності промислових підприємств, так і їх стратегічних напрямків розвитку [4].

На наш погляд, фінансовий потенціал підприємства це стосунки, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови:

- наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості;
- можливості залучення капіталу, в обсязі, необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів;
- рентабельності вкладеного капіталу;
- наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану.

Фінансовий потенціал, як категорія похідна від фінансів підприємств, обмежений виключно грошовими стосунками, що виникають в процесі руху фінансових ресурсів підприємства (власних і залучених), утворення на цій основі його потенційних доходів і розподілу їх по чинниках виробництва. Отже, фінансовим потенціалом підприємства, на нашу думку, є сукупність потенційних фінансових ресурсів і доходів підприємства, при заданих або таких, що склалися, параметрах ресурсного і виробничого потенціалів, а також ринкової кон'юнктури.

Для моделювання стійкого економічного зростання, що передбачає спільну дію операційного і фінансового важелів стає вельми важливим застосовувати механізм

фінансового планування, що враховує техніко-економічні характеристики підприємства як основу для розрахунку фінансових показників. У сучасній економічній літературі [1, 2, 5] розглядають три моделі фінансового планування:

- розробка фінансового розділу бізнес-плану;
- бюджетування;
- складання прогнозних фінансових документів.

У табл. 1 наведено можливе поєднання у кожній з моделей методів фінансового планування.

Новий механізм планування нарощення фінансового потенціалу повинен ґрунтуватися на комбінації відомих моделей планування – розробки фінансової частини бізнес-плану з процесом бюджетування і складанням прогнозних фінансових документів звітної бухгалтерії, одночасно поєднуючи при цьому наведені методи планування для реалізації фінансової стійкості і рентабельності. Основу нової моделі повинен складати процес бюджетування, як єдиний метод, що дозволяє якнайповніше визначити рух фінансових потоків підприємства, що є ключовим для реалізації поточної і особливо довгострокової фінансової стійкості. Відмінність даного механізму фінансового планування полягає в глибшому опрацюванні фінансової діяльності підприємства, що розглядається за трьома напрямками: з позиції доходів і витрат підприємства, з позиції руху потоків готівки та з позиції стану активів і пасивів підприємства.

Таблиця 1

Моделі фінансового планування

Методи (прийоми), використовувані в моделях фінансового планування	Модель фінансового планування		
	Розробка фінансового розділу бізнес-плану	Бюджетування	Складання прогнозних фінансових документів
Метод прогнозу об'ємів реалізації	+	+	+
Нормативний метод	+	-	+
Коефіцієнтний метод	+	-	+
Розрахунково-аналітичний метод	+	+	+
Метод балансу доходів і витрат	+	+	+
Метод балансу грошових витрат і надходжень	+	+	+
Метод прогнозованого балансу активів і пасивів підприємства	+	+	+
Метод визначення потреби в зовнішньому фінансуванні	+	-	-
Метод оптимізації планових рішень	-	+	-
Метод розрахунку точки беззбитковості	+	-	-

Політика нарощування фінансового потенціалу в рамках стратегії економічного зростання господарюючого суб'єкта через свою ризикованість не може спиратися на моделі економічного зростання, побудовані тільки на якому-небудь одному показнику, – рентабельності власного капіталу за рахунок реінвестування прибутку, валовій виручці, валовому або чистому прибутку тощо. Для розвитку господарюючого суб'єкта

необхідне стійке економічне зростання як модель комбінованої взаємодії поведінки в часі показників рентабельності і фінансової стійкості, не дивлячись на можливість відмінності цільових функцій останніх.

Один з можливих підходів використання жорстко детермінованих факторних моделей можна розглядати на прикладі аналізу рентабельності власного капіталу (ROE). Як правило, будують наступну трьохфакторну модель:

$$ROE = P_n \div R \times R \div A \times A \div E, \text{ де} \quad (1)$$

ROE – рентабельність власного капіталу;

P_n – чистий прибуток комерційної організації, тобто прибуток, доступний до розподілу серед її власників;

R – обсяг виробництва (виручка від реалізації);

A – сума активів комерційної організації (баланс-нетто), або, що те ж саме, величина коштів, авансованих в її діяльність;

E – власний капітал (точніше, капітал власників).

Як бачимо, рентабельність власного капіталу залежить від трьох чинників: рентабельності продукції, ресурсовіддачі і структури вкладених в підприємство коштів. Значущість виділених факторів пояснюється тим, що вони в певному значенні узагальнюють всі сторони фінансово-господарської діяльності і, зокрема, бухгалтерську звітність: перший чинник узагальнює звіт про прибутки і збитки; другий – актив балансу; третій – пасив балансу.

Цим чинникам і по рівню значень, і по тенденції зміни властива галузева специфіка, про яку необхідно знати аналітику. Так, показник ресурсовіддачі може мати відносно невисоке значення у високотехнологічних галузях, що відрізняються капіталоємністю, навпаки, показник рентабельності продукції в них буде відносно високим. Високе значення коефіцієнта фінансової залежності можуть дозволити собі фірми, що мають стабільне і прогнозоване надходження грошей за свою продукцію. Це ж відноситься до комерційних організацій, що мають велику частку ліквідних активів (банки, підприємства торгівлі, збуту). Значить, залежно від галузевої специфіки, а також фінансово-господарських умов, що склалися в даній компанії, вона може робити ставку на той або інший фактор підвищення рентабельності власного капіталу.

Ці особливості підтверджено результатами аналізу діяльності підприємств машинобудівної галузі Харківської області. Для статистичного аналізу використовувались дані фінансової звітності підприємств.

На рис. 1 наведена динаміка рентабельності власного капіталу для деяких підприємств машинобудівної промисловості Харківської області в період 2004-2010рр.

Аналіз динаміки чинників, що впливають на рентабельність власного капіталу за трьохфакторною моделлю (1), показав, що підприємства машинобудівної галузі мають у середньому вищу рентабельність продукції, але нижчу ресурсовіддачу (рис. 2-4). Це пояснюється високою вартістю основних фондів в машинобудівництві і, як наслідок, вищою часткою постійних витрат у собівартості продукції. Це один із факторів, що обумовлює у середньому нижчу рентабельність власного капіталу на підприємствах машинобудівної промисловості. В той же час для підприємств цієї галузі характерний нижчий рівень дисперсії цих показників.

Наслідки фінансової кризи 2008 р., які негативно відбилися на результатах фінансової діяльності переважної більшості досліджуваних підприємств, для підприємств машинобудівництва мали дещо згладжений вплив фінансової кризи порівняно з підприємствами, орієнтованими на кінцевий попит.

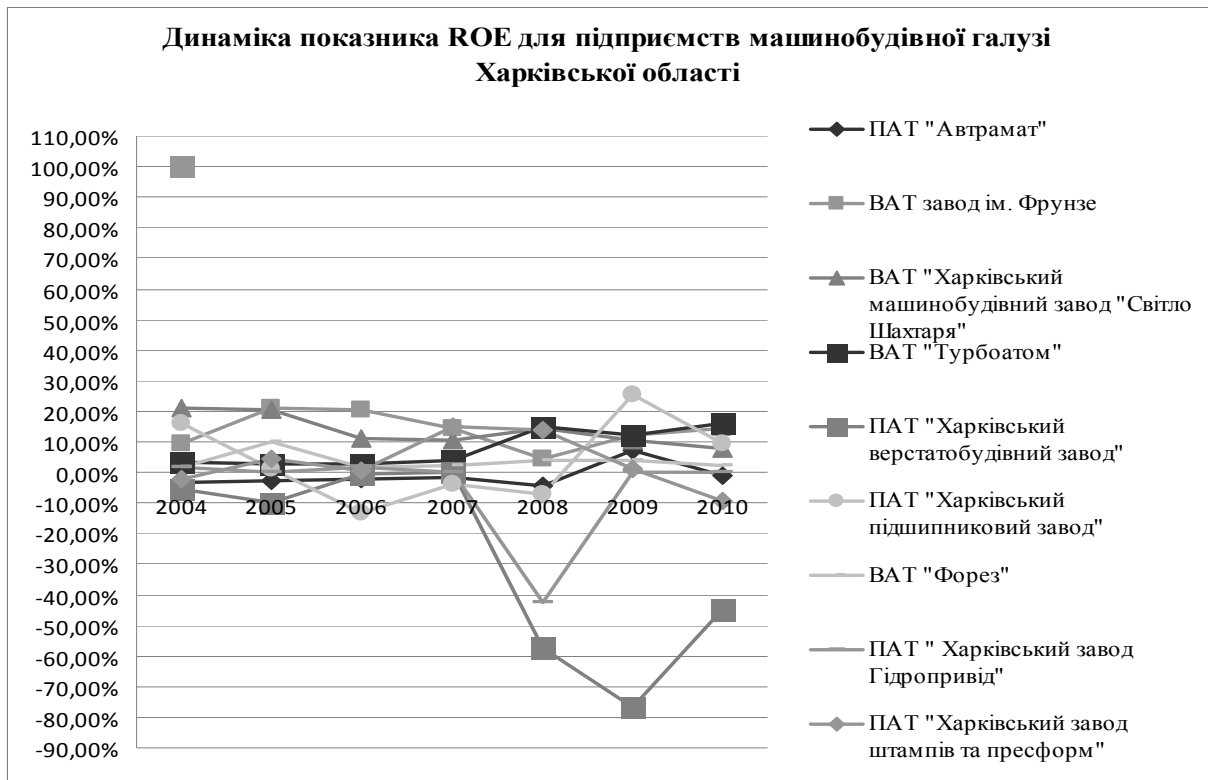

Рис. 1. Динаміка рентабельності власного капіталу для підприємств машинобудівної промисловості Харківської області в 2004-2010 рр.

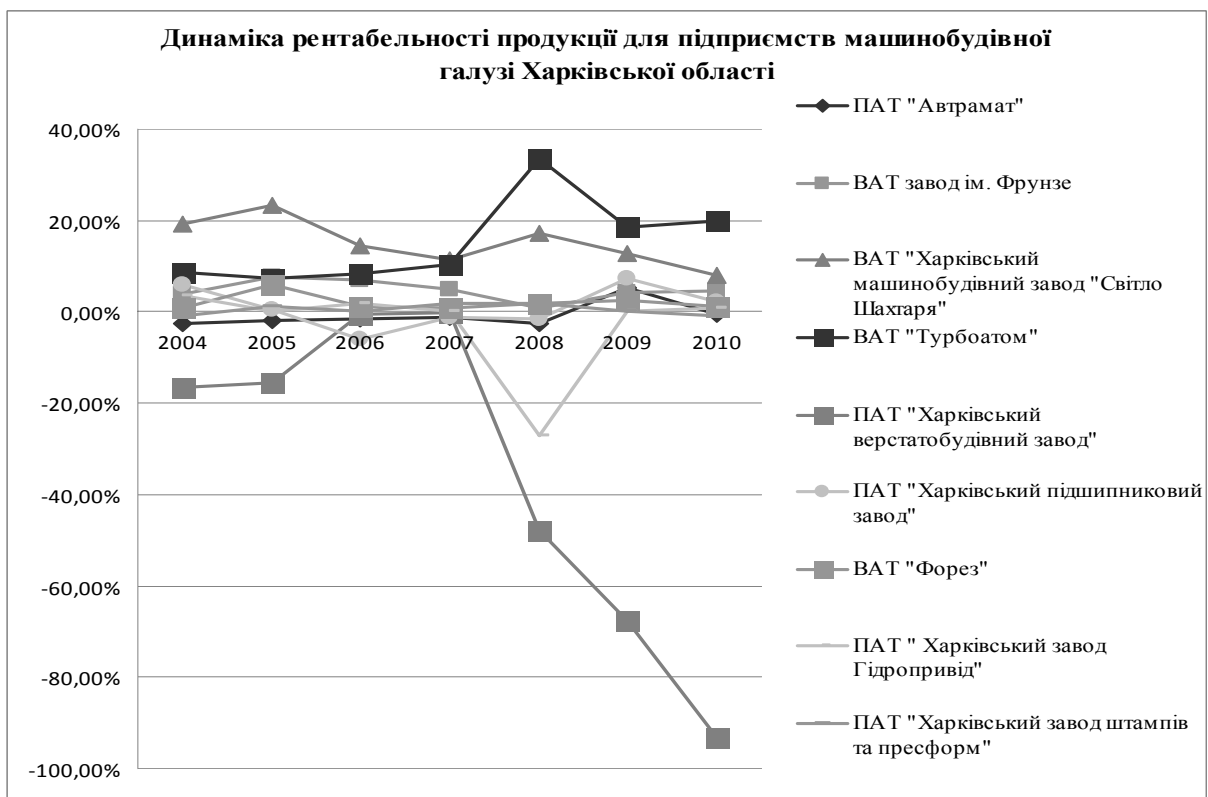

Рис. 2. Динаміка рентабельності продукції для підприємств машинобудівної промисловості Харківської області в 2004-2010 рр.

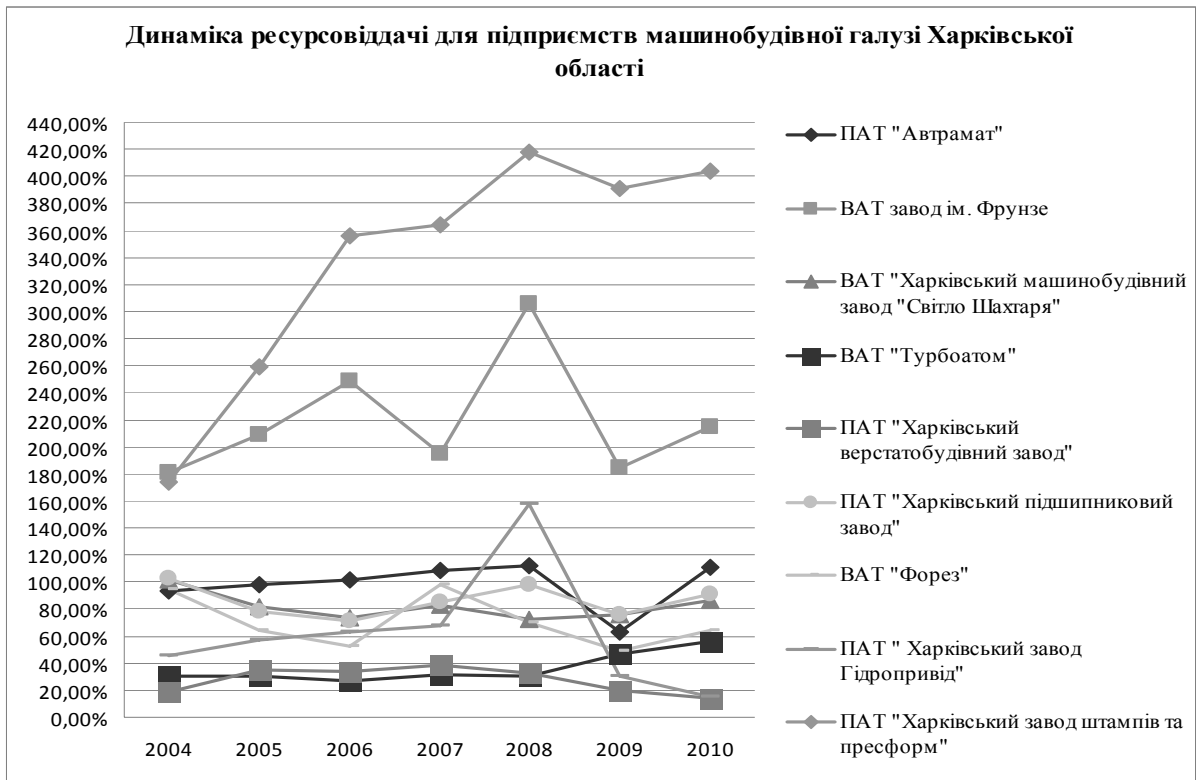

Рис. 3. Динаміка ресурсовіддачі для підприємств машинобудівної промисловості Харківської області в 2004-2010 рр.

Рис. 4. Динаміка структури вкладених коштів для підприємств машинобудівної промисловості Харківської області в 2004-2010 рр.

Також звертає на себе увагу зростання співвідношення (A/E), особливо яскраво виявлене для машинобудівельних підприємств, протягом чотирьох останніх років. Це свідчить про зростання заборгованості цих підприємств і найбільш вірогідно пояснюється нестачею обігових коштів внаслідок фінансової кризи. Це змушує підприємства звертатися до позикового капіталу для фінансування своїх поточних потреб, що підвищує собівартість продукції і у кінцевому рахунку негативно відбивається на рентабельності виробництва. Щоб розглянути вплив кожного із чинників рентабельності власного капіталу за моделлю (1) більш детально, було побудовано регресійні моделі залежності між показником ROE та показниками рентабельності виробництва (Pn/R), ресурсовіддачі (R/A) та структури вкладених коштів (A/E) на базі наведених вище даних. Результати аналізу відображені на рис. 5-7 та в табл. 2.

Як можна бачити з рис. 5-7 та табл.2, найвпливовішим чинником рентабельності власного капіталу виявляється рентабельність продукції. Коефіцієнт детермінації у цьому випадку складає 0,7639, що свідчить про тісний статистичний зв'язок між цими показниками. Тому менеджерам та інвесторам підприємств слід приділяти найбільшу увагу саме показнику рентабельності продукції.

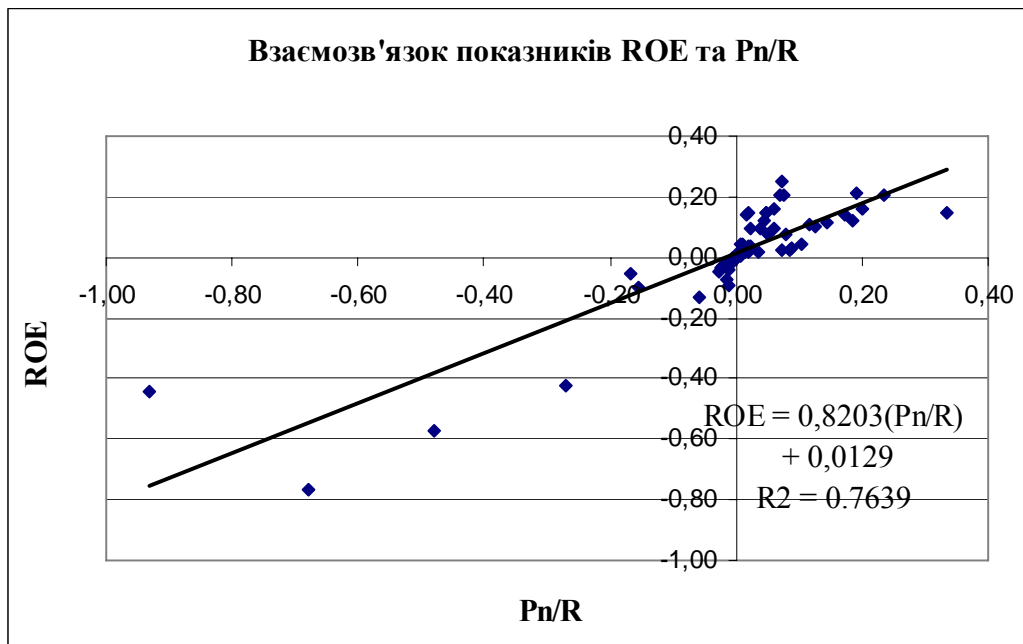

Рис. 5. Взаємозв'язок між показниками ROE та рентабельності виробництва

Що стосується показників ресурсовіддачі та структури коштів, то вони впливають на рентабельність власного капіталу суттєво слабкіше, хоча й зв'язок між ними залишається статистично значущим на довірчому рівні 95%. Як і можна було очікувати, вище значення ресурсовіддачі позитивно відбивається на рентабельності власного капіталу, а співвідношення активів до власних коштів – негативно. Останнє пояснюється тим, що зростання співвідношення (A/E) свідчить про зростання частки позикових активів в структурі капіталу підприємства, а виплата відсотків на позиковий капітал приводить до підвищення собівартості виробництва, і, як наслідок, зниженню показника ROE.

Таким чином, в процесі планування фінансового потенціалу необхідно приділяти першочергову роль рентабельності продукції та чинникам що на неї впливають.

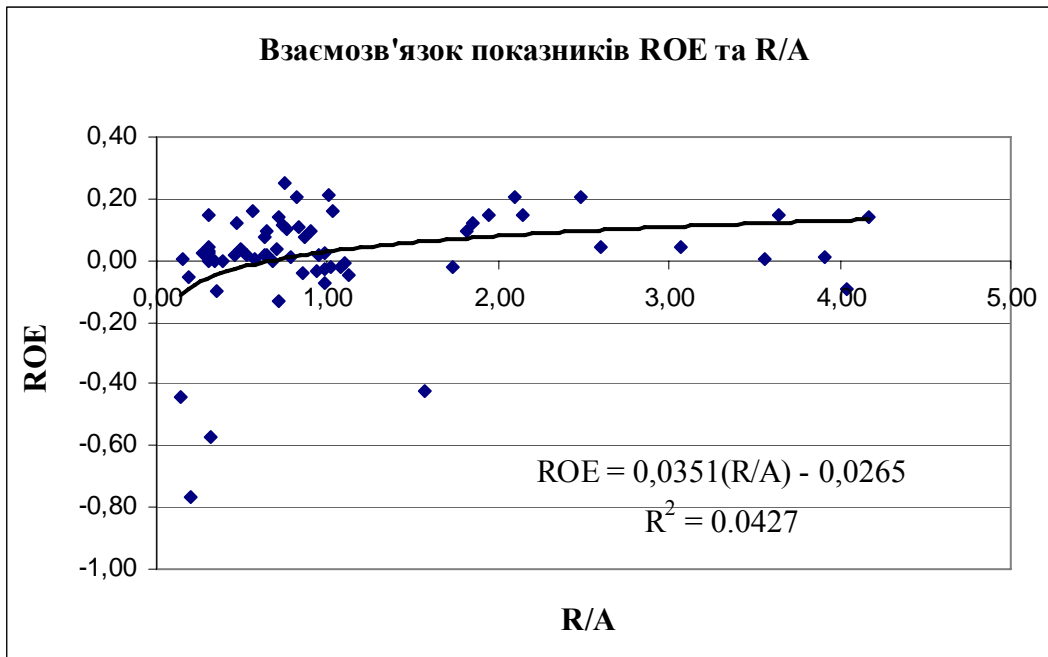

Рис. 6. Взаємозв'язок між показниками ROE та ресурсовіддачі

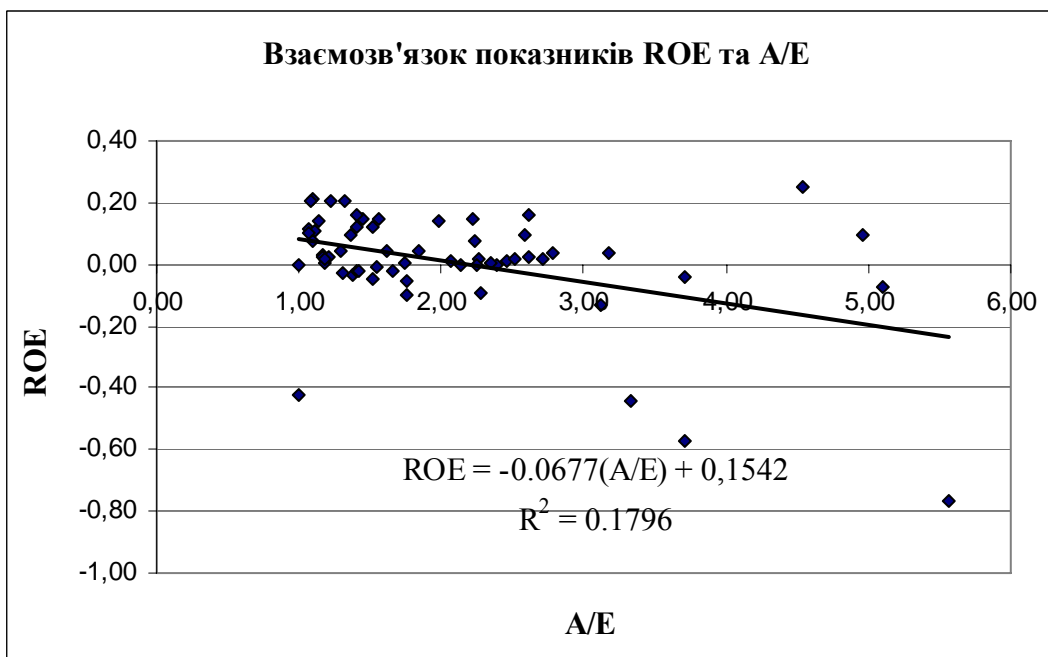

Рис. 7. Взаємозв'язок між показниками ROE та структури вкладених коштів

Таблиця 2

Дослідження статистичної залежності рентабельності власного капіталу (ROE) від чинників рентабельності виробництва (Pn/R), ресурсовіддачі (R/A), та структури коштів (A/E)

Незалежні змінні	Значення	Стандартна помилка	t-статистика Стьюдента	Довірчий інтервал
Const	0,0129	0,0107	1,2012	-0,0086...0,0343
Pn/R	0,8203	0,0584	14,0488	0,7035...0,9371
R2	0,7639			

Const	-0,0265	0,0324	-0,8176	-0,0912...0,0382
R/A	0,0351	0,0213	1,6496	0,0074...0,0776
R2	0,0427			
Const	0,1542	0,0434	3,554	0,0674...0,2410
A/E	-0,0677	0,0191	-3,6544	-0,1079...-0,0316
R2	0,1796			

Висновки з даного дослідження. В результаті дослідження подано теоретико-методичний аспект планування фінансового потенціалу в посткризових умовах суб'єктів реального сектору економіки. Адже, планування фінансового потенціалу виступає важливим інструментом та функцією системи управління підприємств.

В процесі узагальнення концептуальних підходів вчених економістів було запропоновано:

- авторське поняття «фінансовий потенціал підприємства», яке відрізняється від існуючих тісним взаємозв'язком та взаємозалежністю з параметрами ресурсного, виробничого потенціалів та ринкової кон'юнктури, що обмежені грошовими стосунками в процесі руху фінансових ресурсів підприємства;

- механізм фінансового планування нарощення фінансового потенціалу;

- використання трьохфакторної моделі впливу визначених чинників на рентабельність власного капіталу підприємств машинобудівної промисловості Харківської області в 2004-2010 рр.

Література

1. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами / И.А. Бланк. – Киев.: МП «ИТЕМЛТД» СП «АДЕФ-Украина», 1996. – 534 с.

2. Єлисеєва О.К. Методи та моделі оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства: [моногр.] / О.К. Єлисеєва, Т.В. Решетняк. – Краматорськ: ДДМА, 2007. – 208 с.

3. Мерзлікіна Г.С. Економічний словник / Г.С. Мерзлікіна, Л.С. Шаховська; за ред. О.В. Козлової. – М.: ТОВ «Редакція «Київ», 2007. – С. 514.

4. Сердюк-Копчекчі Ю.В. Механізм управління фінансовим потенціалом промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит» / Ю.В. Сердюк-Копчекчі. – Донецьк, 2008. – 20 с.

5. Финансовое планирование и контроль / Робсон А.П., Кеннеди Р.Й., Сасьени М.У. и др. / Под ред. М.А. Поукока и А.Х. Тейлора. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 479 с.

Summary. In the article got subsequent development of concept «financial potential of enterprise» as aggregate of potential financial resources and profits of enterprise. The mechanism of the financial planning of increase of financial potential, based on combination of model of financial section of business plan, budgeting, prognosis financial parameters, is offered. On the basis of three factor model influence of different factors is analysed on profitability of property asset of enterprises of machine-building industry of the Kharkiv region in 2004-2010

Keywords: financial potential of enterprise, planning, planning methods, business plan, budget, prognosis financial parameters, model of increase of financial potential.